

**TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA KADIN VE
ERKEĞE ATFEDİLEN ANLAMLARIN METAFOR
YÖNTEMİYLE ANALİZİ**

**METAPHOR ANALYSIS OF MEANINGS ATTRIBUTED
TO WOMEN AND MEN IN THE CONTEXT GENDER**

Senem Kurt TOPUZ¹-Hülya ERKANLI²

“Biz hayatlarımızı metafor aracılığıyla sağlanan çıkarımlar temelinde yaşarız” George Lakoff- Mark Johnson

ÖZ

Toplumsal cinsiyet bağlamında kadın ve erkek kavramlarını tanımlamaktan ziyade, metaforlar yoluyla bu kavramların ne anlam ifade ettiğini, bir başka anlatımla nasıl algılandığını ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada, veri toplama formu ile birincil veri toplanmıştır. Geliştirilen veri toplama formu ile toplam 100 katılımcıdan toplanan veriler, kadın ve erkek ifadelerine verilen metaforik yanıtlar esasında ayrı ayrı değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Buradan hareketle katılımcıların kadın ve erkek kavramlarına ilişkin kullandıkları metaforlar ve bu metaforları niçin kullandıklarına ilişkin açıklamalar incelenmiştir. Bu doğrultuda kadın kavramı ve dolayısıyla “kadın”, katılımcılar tarafından; *kırılgan, ilgiye ve bakıma muhtaç, edilgen ve bağımlı, karmaşık ve anlaşılması zor, özgeci, mutluluk vermesi beklenen, çalışkan ve sorumluluk sahibi ve yaşamın devamlılığını sağlayan* olarak tanımlanmıştır. Erkek kavramı ve dolayısıyla “erkek”, ise katılımcılar tarafından; *etken-yöneten- yönlendiren, koruyucu-kollayıcı-sahiplenici, mücadelecisi,*

¹ AİBÜ İİBF Kamu Yönetimi Bölümü Gölköy-Bolu, kurt_s@ibu.edu.tr, 03742541000-1495

² AİBÜ İİBF İşletme Bölümü Gölköy-Bolu, erkanli_h@ibu.edu.tr, 03742541000-1413

* Makale Geliş Tarihi: 09.03.2016

Makale Kabul Tarihi: 20.03.2016

*ailesinin sorumluluğunu üstlenen, mantıkla hareket eden-
duygularını göstermeyen, fiziksel güç kullanabilen, öngörülemez-
başına buyruk, yüceltilen, ilgi isteyen ve bencil olarak
tanımlanmıştır.*

Anahtar Kelimeler: Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet, Metafor,
Toplumsallaşma, Basmakalıp Düşünce.

ABSTRACT

In this study that aims to reveal what concepts of woman and man mean through metaphors; in other words, how they are perceived rather than defining these concepts within the context of gender, primary data was obtained from survey method. Data obtained from surveys from 100 participants, metaphoric responses given for man and woman statements were basically evaluated and interpreted individually. Starting from this point, metaphors participants used for the concepts of woman and man and explanations why they used these metaphors were examined. Accordingly, the concept of woman and thus “woman” was defined by participants as *fragile, in need of attention and care, passive and dependent, complicated and hard to understand, selfless, someone expected to give happiness, hardworking and responsible, and someone responsible for continuity of life.* The concept of man and therefore “man” was defined by participants as *active-ruler-director, protective-possessive, contentious, someone taking the responsibility of his family, acts rationally-concealing his feelings, someone who can use physical, unpredictable-independent, glorified, in need of attention, and selfish.*

Keywords: Sex, Gender, Metaphor, Socialization, Stereotypes.

GİRİŞ

Kadın ya da erkek olmaya atfedilen anlamlar ile kadın ve erkekler tarafından gerçekleştirilmesi beklenen roller, genellikle bireylerin cinsel kimliklerinin yani kadın ya da erkek olmalarının doğal bir sonucu olarak görülür. Esasında kadınlar ve erkekler arasındaki temel ayrımın biyolojik olduğu ileri sürülebilir. O halde cinsiyetler arasındaki biyolojik farka sebep olan “y kromozomu” nasıl olur da kadınlara ve erkeklere atfedilen toplumsal rollerde bir farklılaşmaya sebep olur? Yoksa bu farklılaşmalar toplumun beklentileri,

değerleri, kurumları ile mi alakalıdır? Hiç şüphe yok ki, toplumsallaşma süreci de bu farklılaşmanın ortaya çıkmasında yadsınamayacak bir gerçekliktir. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında ayrıntılı olarak anlatılacak toplumsal cinsiyet kuramları, bu farklılaşmanın nedenlerine ilişkin açıklamalar sunmaktadır.

Kadın ya da erkek olmaya atfedilen anlamlar ile kadın ve erkekler tarafından gerçekleştirilmesi beklenen roller kapsamında, kadın ve erkeğe atfedilen kalıp yargılar (basmakalıp düşünce/stereotyping) söz konusudur. Fine (2011:28)'nin da ifade ettiği gibi “siz kişisel olarak bu kalıp yargılara inanmasanız bile *-kadın; merhametli, çocukları seven, bağımlı, kişiler arası hassasiyete sahip, bakan, büyüten. Erkek; lider, agresif, hırslı, analitik, rekabetçi, egemen, bağımsız ve bireyci* -zihninizin o kadar etik olmayan bir kısmı vardır”. Toplumsal cinsiyete dair bu basmakalıp düşünceler, kadın ve erkeklerin algılanışını ve değerlendirilişini şekillendirir. Bu bağlamda basmakalıp düşünceler, kadınların ve erkeklerin kendilerine yönelik gerçekleştirilen davranışlara dair birer şekillendiricidir ve davranışların da temelini oluşturur (Eagly: 1987'den aktaran Bussey ve Bandura, 1999: 12).

Bu kalıp yargılar, toplumsallaşma sürecinde öğrenme yoluyla pekişen ve aktarılan bilinçdışı kabullenilmişliklerdir.

Bu bağlamda, bu çalışmada metafor yönteminin kullanılmış olmasının temel sebebi, metaforların katılımcının zihinsel imajlarına dair daha kapsamlı bir bakış açısına sahip olma imkanı vermesi ve katılımcının vermeyi amaçladığı anlamdan çok daha büyük ve geniş kapsamlı bir anlam ortaya çıkartmaya, hatta katılımcının kendisinin bile farkında olmadığı bir bakış açısını ortaya koymaya katkı sağlamasıdır (Nikitina ve Furuoka, 2008:194).

Burada ifade etmek gerekir ki, metafor yöntemi toplumsal cinsiyet odaklı az sayıda çalışmada halihazırda kullanılmış bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Başarır ve Sarı (2015) “kadın akademisyenlerin” kadın akademisyen olmaya ilişkin algılarını, Aslan (2015) “öğretmen adaylarının” toplumsal cinsiyet algılarını metafor yöntemi ile analiz etmiştir. Hegstrom ve McCarl-Nielsen (2002) ise katılımcıların “tanıdıkları insanlar” üzerinden yaptıkları metaforik açıklamaları toplumsal cinsiyetle ilişkilendirmişlerdir. Bahsi geçen çalışmalardan farklı olarak bu çalışmada, toplumsal cinsiyet konusu metaforik olarak incelenirken örneklem seçiminde, toplumsal cinsiyet meselesinin toplumun geneline ilişkin bir konu olması kabulüyle, mesleki ya da başka bir kategorik sınıflama yapılmadan toplumun geneline ait bir algı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışmada öncelikle cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları ele alınmış, ardından metafor kavramı üzerinde durularak çalışmanın yöntemi ve veri

toplama süreci anlatılmıştır. Devam eden kısımda ise toplanan verilerden elde edilen bulgular verilmiş, sonuç kısmında da bulgular değerlendirilmiş ve kuramsal çerçevede tartışılmıştır.

1. CİNSİYET (SEX) VE TOPLUMSAL CİNSİYET (GENDER) KAVRAMLARI

Cinsiyet (sex) kavramı, kadın ya da erkek olmanın biyolojik yönünü tanımlar. Bu bağlamda cinsiyet, bireyin biyolojik cinsiyetinden kaynaklanan demografik bir özelliktir (Dökmen, 2014: 20). Toplum bilimciler cinsiyet kavramını çoğunlukla bedenin erkek ya da dişi olarak tanımlanmasına sebep olan anatomik ve fizyolojik farklılıkları açıklamak üzere kullanırlar (Giddens, 2008: 505; Özkazanç, 2010: 16).

Kadın ve erkek olmak anatomik ve fizyolojik özellikler dışında, toplumsal bir anlam da taşımaktadır ve kadın ve erkeğe dair tanımlama ve algılamalar, büyük oranda bu toplumsal anlamla ilişkilidir (Dökmen, 2014: 11). Bu noktada karışımıza çıkan kavram, toplumsal cinsiyet (gender) kavramıdır.

Gender sözcüğünün kökü Latince “generare”dir (doğurmak, baba olmak), fakat bağlantılı olan “genre” (tür, edebi tür) ve “genus”(cins) sözcükleriyle birlikte “gender” özel bir anlam, büyük ölçüde dil bilimsel bir anlam kazanmıştır (Williams, 2005: 347).

Toplumsal cinsiyet kavramı, erkekler ve kadınlar arasındaki toplumsal ve kültürel farklılıklarla alakalıdır. Bir başka ifadeyle, toplumsal cinsiyet kadın ya da erkek olmaya toplumun ve kültürün atfettiği anlamlar ve beklentilerle ilgilidir. Bu beklentiler, aynı zamanda kadın ve erkek kimliklerinin belirlenişinin ve aralarındaki ilişkinin toplumsal ve kültürel olduğunun da işaretidir (Giddens, 2008: 505; Dökmen, 2014: 20; Özkazanç, 2010: 16). Ancak toplumsal cinsiyetin kültürel yapılandırmalarının bir anlamda biyolojik cinsiyeti de içerdiği ileri sürülebilir. Genellikle kadınlar ve erkekler arasındaki birtakım farklılıkların biyolojik ya da kültürel mi olduğunu tam olarak bilmek mümkün değildir. Aslında pek çok farklılık ikisinin birlikte etkisinin bir neticesidir (Dökmen, 2014: 20). Bora ve Üstün (2005:41)’e göre toplumsal cinsiyet, bireyin çeşitli şekillerde dahil olduğu karmaşık ilişkileri içerir ve bir yandan bireysel düzeyde kadınlık ve erkeklığe, diğer yandan toplumsal düzeyde bir cinsiyet rejimine işaret eder. Bu kavram, cinsiyetin bireysel özelliklerin dışında sosyal yapılarla ve ilişkilerle bağlantılı bir özellik boyutu olduğu düşüncesini de içerir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet aynı zamanda kolektivitelerin, kurumların ve tarihsel süreçlerin de bir özelliğidir (Connell, 1998: 190).

Toplumsal cinsiyete dayalı bakış açısı erkek ve kadın olmanın çok boyutlu anlamlarının toplumsal olarak oluşturulduğunu; kadın ve erkek olmanın ev içinde ve ev dışında ortaya çıkan günlük faaliyetlerde var olduğunu gösterir (Hart, 1995: 41'den aktaran Dedeoğlu, 2000: 141). Erkek ve kadın olmanın çok boyutlu anlamlarının toplumsal cinsiyet bağlamında açıklanabilmesi ve bu anlamlar çerçevesinde ortaya çıkan toplumsal rollerin incelenmesinde farklı yaklaşımlar benimsenmiştir (Giddens, 2008: 505). Bu yaklaşımlar, insanlar arasındaki birebir ilişkiler ya da bir bütün olarak toplum üzerinde yoğunlaşır (Connell, 1998: 165). Aslında bu incelemelerde odak nokta, cinsel kimlik gelişiminde “öğrenme”nin rolünün ne olduğudur (Giddens, 2008: 505).

Bu bağlamda ele alınan teorilerden biri olan “Bilişsel Gelişim Teorisi”ne göre, çocuklar toplumsal cinsiyete ilişkin basmakalıp³ (stereotyping) bakış açılarını, etraflarından gördükleri ve duydukları sayesinde geliştirir. Bireyler kendilerini kavrayış (algılayış) biçimleriyle tutarlı davranışlar gösterme eğiliminde olurlar. Çocuklar bir kere kendi toplumsal cinsiyetlerine ilişkin bilgiyi oluşturduktan sonra davranışları ile (kız gibi davranmak) düşünceleri (ben bir kızım) arasındaki karşılıklı etkileşim istikrarlı bir toplumsal cinsiyet kimliği ya da bilişsel gelişim teorisinin adlandırdığı haliyle, toplumsal cinsiyet kararlılığı oluşturmuş olur. Toplumsal cinsiyet kimliğinin değişmezliği üç düzeyde gerçekleşir. Bunlar toplumsal cinsiyet kimliği, sabitliği ve tutarlılığı bileşenleridir. Toplumsal cinsiyet kimliği, bireyin kendini ve diğerlerini bir kız ya da erkek, bir kadın ya da adam olarak tanımlayabilmesi (etiketlendirebilmesi) gibi basit bir yeteneği gerekli kılar. Toplumsal cinsiyet sabitliği, toplumsal cinsiyetin zaman içinde sabit kaldığına ilişkin farkındalığı ifade eder. Son olarak toplumsal cinsiyet tutarlılığı ise, toplumsal cinsiyetin görünüm, aktivite ya da giysi değişse de değişmez bir unsur olduğunu ifade eder (Kohlberg, 1966'dan aktaran Bussey ve Bandura, 1999: 3- 4).

“Toplumsal Cinsiyet Şeması Teorisi” ise toplumsal cinsiyetin gelişimi ve farklılaşması üzerine açıklamalar sağlar. Toplumsal cinsiyet yönelimlerinin gelişiminde toplumsal cinsiyet kimliğinin farkında olmak (çocuğun kendini ve diğerlerini kadın veya erkek olarak tanımlayabilmesi) toplumsal cinsiyet şemasının geliştirilmeye başlatılabilmesi için bir gerekliliktir (Bem, 1983: 603). Bu şekillendikten sonra toplumsal cinsiyetle alakalı aktivitelere ilişkin bilgiler, kişilik özellikler, sosyal yüklemeler ve senaryolar gibi bilgilerle şema genişler. Şema geliştirildikten sonra çocukların geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri ile

³ Basmakalıp düşünce; geleneksel, formülleştirilmiş ve aşırı basitleştirilmiş görüş, düşünce veya imajdır. Mesela geleneksel olarak itfaiyecilik, polislik, doktorluk gibi meslekler erkeklerle atfedilirken; öğretmenlik ve hemşirelik gibi meslekler kadınlara atfedilir (Paynter, 2011: 10; Mills ve diğerleri, 2012: 520).

tutarlı davranışlarda bulunmaları beklenir. Çocukların toplumsal cinsiyetle ilişkili bir yapıda hareket etmesine rehberlik eden güç, toplumsal cinsiyet etiketlemesine dayalı eşleştirmeye dayanır. Bu durum çocukların kendi cinsiyetleri ile aynı cinsiyete sahip olan diğerleri gibi olma isteğiyle ilişkilidir (Bem, 1983: 604-605).

“Evrimsel Psikoloji”, toplumsal cinsiyet gelişimini ve farklılaşmasını açıklamak için kullanılan biyolojik temelli teorilerden biridir ve toplumsal cinsiyet farklılaşmasını soyun devamına ait programlama ile ilişkilendirir. Buna göre farklılıkların kökeni eş seçimi, üretim stratejileri, soyun devamına ilişkin ebeveynlik yatırımları ve erkeklerin agresif doğasıyla ilişkilendirilir. Bu bakış açısına göre, günümüzdeki toplumsal cinsiyet farklılıkları kadının ve erkeğin karşı karşıya kaldıkları yeniden üretim taleplerine ve soyun devamına yönelik başarılı bir adaptasyonla ilgilidir (Bussey ve Bandura, 1999: 6).

“Sosyolojik Teoriler”e göre ise toplumsal cinsiyet, biyolojik olarak sahip olunanların ötesinde sosyal yapılanma süreci ile ilgilidir. Toplumsal cinsiyet farklılaşması daha ziyade sosyal ve kurumsal uygulamalara dayanır ve daha sonra da bireyin özellikleri içerisine yerleşir ve sabitlenir (Eagly: 1987’den aktaran Bussey ve Bandura, 1999: 12).

Bireyler toplumsallaşma sürecinde toplumsal cinsiyet özellikleri ve niteliklerini içselleştirerek bir benlik duygusu yaratırlar. Toplumsallaşma ile insanlar toplumun kendilerinden kadın ya da erkek olarak ne beklediğini öğrenirler. Bu beklentiler tam olarak karşılanamamasalar bile, insanlar herhangi bir düzeyde bu beklentilerden sorumlu tutulacaklarını öğrenirler. Başka bir ifadeyle bireyler bu beklentileri karşılama düzeylerine göre uygun bir biçimde “erkeksi” ya da “kadınsı” olduklarına dair toplum tarafından değerlendirilirler (Wharton, 2008: 31). Bu durum kolayca örneklendirilebilir: 3 yaşında yere düşmüş ve ağlamış olan bir erkek çocuğuna ailesinin tepkisini zihnimize canlandıralım. Çocuk hızlı bir şekilde yerden kaldırılır ve rahatlatılır. Çocuğa “büyük adam gibi davran ve ağlamayı bırak” denir. Ya da basitçe görmezden gelinir. Sosyal öğrenme teorisyenleri bu çocuğun gelecekteki benzer durumlara ilişkin davranışlarının karşılaştığı tepki çerçevesinde şekilleneceğini ifade eder. Başka bir ifadeyle bu çocuk benzer durumlarla karşılaştığı zaman ağlamamayı ve duygusal tepkiler göstermemeyi, duygularını baskılamayı öğrenecektir. Düştüğü zaman yerden kaldırılıp teselli edilen bir çocuk ise acı, öfke, memnuniyetsizlik gibi duygularını göstermeye devam eder. Erkek çocuğa sahip aileler ilk örnekteki gibi, kız çocuğa sahip aileler ise ikinci örnekteki gibi tepki verme eğiliminde olduğunda sosyal öğrenme teorisyenleri “toplumsal cinsiyetçi davranışın” (gender-typed behaviour) yaratılmış olduğunu savunurlar (Wharton, 2008: 32).

Örnekte de vurgulandığı gibi, toplumsal cinsiyetçi davranış, kişilerin karşılaşmış oldukları durum ve olaylara ilişkin tepkilerinin, durum ya da olayın öznesinin kadın ya da erkek olmasına bağlı olarak farklı biçimde gerçekleşmesini ifade etmektedir (Wharton, 2008: 32).

Yukarıda ifade edilen teoriler, kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkların hem biyolojik hem de kültürel temelli olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla kadın ve erkek rollerinin anlaşılmasında gerek kadını erkekten ve erkeği kadından ayıran biyolojik özellikler, gerekse de içinde yaşanılan toplumun kültürel kodları, kurumları, sosyoekonomik yapısı ve değerleri de bu rollerin ayrışmasında ve anlaşılmasında önemlidir.

2. METAFOR KAVRAMI

Fransızca bir kelime olan “*métaphore*” den türemiş metafor (mecaz) sözcüğünün kelime anlamı “Bir ilgi veya benzetme sonucu gerçek anlamından başka anlamda kullanılan söz” ya da “Bir kelimeyi veya kavramı kabul edilenin dışında başka anlamlara gelecek biçimde kullanma” dır (TDK, 2015).

Metaforlar şairler tarafından görmemizi ve hissetmemizi arttırmak için kullanıldığı kadar, biyologlar, fizikçiler, tarihçiler, dil bilimciler ya da dünya hakkında herhangi bir şey söylemeye çalışan herkes tarafından da kullanılır (Postman, 1996:74). İnsan, içinde yaşadığı gerçekliği ancak metaforlar aracılığıyla ve metaforik olarak kurgulayabilir. Metaforlar hayatı, kendimizi ve ötekini anlamamızın tek yoludur (Demir, 2015: 18).

Metafor, bir süsleme aracı değil, bir algılama aracıdır. Metaforlar sayesinde dünyayı algılayış biçimimiz şekillenir (Postman, 1996:74). Bir başka anlatımla, algılarımızı şekillendiren, diğer insanlarla ilişki kurma biçimimizi belirleyen, kendileriyle düşündüğümüz ve eylemde bulunduğumuz kavramlar yani gündelik kavram sistemimiz doğası gereği metaforiktir (Lakoff and Johnson, 2015: 28). Bununla birlikte metaforlar insanların gerçeği algılayış biçimlerine bağlı olarak gerçekleştirecekleri davranışların da belirleyicisi olabilmektedir (Nikitina ve Furuoka, 2008: 194).

Metaforlar kompleksite yaratır, netlik verir, geçerlilik sağlar ve yaratıcılığı geliştirir. Metafor dili boyutlandıran değerli bir araçtır. Derinliği insan varoluşunun fiziksel, zihinsel, duygusal ve ruhsal yönlerini etkiler. Metaforun açıklayıcı/tanımlayıcı/betimleyici bir araç olarak da değeri vardır (Van Engen, 2008: 39).

Lakoff ve Johnson’a (2015:332) göre “Metaforik düşünce kaçınılmaz, hep mevcut ve çoğunlukla bilinçdışıdır. Soyut kavramlar metaforlarsız eksiktir.

Sözün gelişi, büyü, cazibe, delilik, birleşme, büyütme vb. metaforlar olmaksızın aşk, aşk değildir.”

3. YÖNTEM VE VERİ

“Kadın” ve “erkek” cinsiyetlerine atfedilen anlamların, toplumsal cinsiyet bağlamında, metaforlar üzerinden analiz edilmesi amacıyla yapılan bu çalışmada, geliştirilen veri toplama formu ile birincil veri toplanmıştır. Toplam 100 katılımcıdan elde edilen veriler, kadın ve erkek ifadelerine verilen metaforik yanıtlar esasında ayrı ayrı değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

Geliştirilen veri toplanan formunun birinci kısmında “Kadın gibidir. Çünkü.....” ve “Erkek.... gibidir. Çünkü...”⁴ şeklinde iki adet açık uçlu soru sorulmuştur. Veri toplama formunun ikinci kısmında ise katılımcıların yaş, meslek, cinsiyet, eğitim ve medeni durumlarına ilişkin kişisel bilgilerini belirlemeye yönelik beş adet soru sorulmuştur. Bu şekilde geliştirilen veri toplama formu 01.12.2014 ve 31.01.2015 tarihleri arasında Bolu ilinde yaşayan ve kolayda örnekleme yöntemi ile seçilen 18 yaş üstü katılımcılara uygulanmıştır. Bu bağlamda hazırlanmış olan veri toplama formu, bizzat araştırmacılar tarafından bire bir olarak katılımcılara götürülmüştür. Bu süreçte katılımcılara, hem çalışmanın kapsamı hem de toplanan verilerin yalnızca bilimsel amaçlı olarak kullanılacağına ilişkin gerekli açıklamalar yapılmıştır. Bu bağlamda çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden katılımcılardan veri toplama formunu herhangi bir etkiye maruz kalmalarını engellemek için tek başlarına doldurmaları istenmiştir. Katılımcılar tarafından doldurulan formlar bizzat araştırmacılar tarafından geri toplanmıştır.

Toplanan verilerin değerlendirme sürecinde öncelikle demografik sorulara ilişkin frekans tabloları yapılmıştır. Değerlendirme sürecinin ikinci aşamasında, tüm katılımcıların kadın ve erkek ifadelerine ilişkin kullandıkları metaforlar ortak özelliklerine göre 9 ana metaforik kategori (bitki, hayvan, soyut, sembol, obje, yiyecek/içecek, doğa, yaşam unsurları ve rol) altında toplanmıştır. Sonraki aşamada her bir metafor ilgili olduğu ana kategori altına yerleştirilmiş ve kullanılan metaforlar demografik özellikler dikkate alınarak incelenmiştir.

4. BULGULAR

Katılımcılara ait demografik özelliklere ilişkin sonuçlar aşağıda yer alan Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Dağılımı

⁴ Bu soru formatının hazırlanmasında Levent Eraslan tarafından yazılmış olan “Sosyolojik Metaforlar” başlıklı makaleden esinlenilmiştir.

Cinsiyet	Frekans (n)	Oran (%)	Yaş	Frekans (n)	Oran (%)
Kadın	55	55	18-20 Yaş	5	5
Erkek	45	45	21-29 Yaş	22	22
Toplam	100	100	30-39 Yaş	18	18
			40-49 Yaş	30	30
Medeni Durum	Frekans (n)	Oran (%)	50-59 Yaş	17	17
Evli	65	65	60 yaş ve Üzeri	8	8
Bekar	32	32	Toplam	100	100
Diğer	3	3			
Toplam	100	100	Eğitim Durumu	Frekans (n)	Oran (%)
			Okuryazar	1	1
Çalışma Durumu	Frekans (n)	Oran (%)	İlkokul	11	11
Çalışan	54	54	Ortaokul	10	10
Çalışmayan	46	46	Lise	34	34
Toplam	100	100	Ön lisans	3	3
			Üniversite	32	32
			Diğer	9	9
			Toplam	100	100

Katılımcıları yaş kriterine göre değerlendirdiğimizde; 20'li yaşlarda olanlar toplam katılımcıların %22'sini, 30'lu yaşlarda olanlar toplam katılımcıların %18'ini, 40'lı yaşlarda olanlar toplam katılımcıların %30'unu, 50'li yaşlarda olanlar toplam katılımcıların %17'sini oluşturmaktadır. 18-20 yaş aralığında bulunanlar toplam katılımcıların %5'ini oluşturmaktayken, 60 yaş ve üzeri olanlar da toplam katılımcıların %8'ini oluşturmaktadır.

Katılımcıları çalışıp çalışmama durumuna göre değerlendirdiğimizde ev hanımı, öğrenci, emekli ve işsiz olanlar "çalışmayanlar" kategorisinde ele alınmıştır. Çalışmayanlar toplam katılımcıların %46'sını oluşturmaktadır. Bununla birlikte katılımcıların %54'nün ise aktif olarak çalışma hayatı içerisinde yer aldığı görülmektedir. Çalışanları meslek gruplarına göre kategorize ettiğimizde; eczacı, öğretmen, mühendis, akademisyen, işçi, esnaf, memur gibi pek çok farklı meslek grubundan katılımcının yer aldığı görülmektedir.

Katılımcıları cinsiyet durumlarına göre değerlendirdiğimizde, kadınların toplam katılımcıların %55'ini, erkeklerin ise toplam katılımcıların %45'ini oluşturduğu görülmektedir. Medeni durum açısından katılımcılara baktığımızda katılımcıların %65'inin evli, %32'sinin ise bekar olduğu görülmektedir. Katılımcıların %3'ü ise diğer (boşanmış/dul) kategorisi altında yer almaktadır. Eğitim durumları açısından katılımcılar değerlendirildiğinde, lise mezunu olanlar toplam katılımcıların %34'ünü, üniversite mezunu olanlar % 32'sini, ilkökul mezunu olanlar %11'ini, ortaokul mezunu olanlar %10'unu oluşturmaktadır. Katılımcıları %9'u diğer (yüksek lisans/doktora) seçeneği altında yer almaktadır. Son olarak da katılımcıların %3'ü önlisans ve %1'i de okuryazar kategorisinde bulunmaktadır.

Tablo 2- Tüm Katılımcıların Kadın Kavramına İlişkin Kullandıkları Metaforlar

	Grup	n	%		Grup	n	%		Grup	n	%
Rol	Kadın	1	0,14	Sembol	Şeytan	1	0,09	Obje	Ayna	2	0,12
	Çocuk	1	0,14		Cadı	1	0,09		Biblo	1	0,06
	Anne	3	0,43		Google	1	0,09		Çelik	1	0,06
	Seyyah	1	0,14		Nokta	1	0,09		Çeyiz sandığı	1	0,06
	Dost	1	0,14		Zor bir sınav	1	0,09		Gazete	1	0,06
	Toplam	7	100,00		Hareket	1	0,09		Kitap	5	0,29
					Bulmaca	2	0,18		Makine	1	0,06
Yiyecek İçecek	Acı sos	1	0,08		Alev	1	0,09		Mum	1	0,06
	Ekmek, su	1	0,08		Müzik	1	0,09		Müzik Aleti	1	0,06
	Meyve	2	0,15		Şiir	1	0,09		Odun	1	0,06
	Sirke	1	0,08		Toplam	11	100,00		Robot	1	0,06
	Üzüm	1	0,08	Her şey	1	0,25	Saat		1	0,06	
	Şarap	6	0,46	Aşk	1	0,25	Toplam		17	100,00	
	Şeker	1	0,08	Duygusal Zeka	1	0,25	Yaşam Unsurları		Hayat	4	0,29
	Toplam	13	100,00	Yaşam kaynağı	1	0,25			Nefes	1	0,07
Doğa	Buz dağı	1	0,10	Toplam	4	100,00			Gözyaşı	1	0,07
	Deniz	1	0,10	Ağaç	1	0,06			Su	8	0,57
	Doğa	1	0,10	Çiçek	12	0,67		Toplam	14	100,00	
	Dünya	1	0,10	Gül	2	0,11		Hayvan	Dişi kuş	1	0,20
	Gökyüzü	1	0,10	Pamuk	1	0,06			Hayvan	1	0,20
	Güneş	3	0,30	Papatya	1	0,06	Kelebek		2	0,40	
	Hava Durumu	1	0,10	Yabangülü	1	0,06	Koyun		1	0,20	
	Toprak	2	0,10	Toplam	18	100,00	Toplam		5	100,00	

Toplam	11	100,00			
--------	----	--------	--	--	--

Katılımcılar üzerinde demografik unsurlara ilişkin hiçbir kategorisel ayırım yapmadan toplam katılımcıların kadın ifadesini açıklarken ağırlıklı olarak bitki (18) metaforları kullandığı, bunu sırasıyla obje (17), yaşam unsurları (14), yiyecek/içecek (13), sembol (11), doğa (11), rol (7), hayvan (5) ve soyut (4) metaforların izlediği görülmüştür. Kadın ifadesi için kullanılan metaforları cinsiyet, çalışıp çalışmama durumu, medeni durum, yaş ve eğitim kategorilerine göre ayırdığımızda ortaya çıkan durum şu şekildedir:

Cinsiyet ayırımına göre bakıldığında, kadınların kadın ifadesini açıklarken kullandıkları metaforlar içerisinde ağırlık olarak bitki (11) metaforlarının yer aldığı; erkeklerin ise kadın ifadesini açıklarken ağırlıklı olarak yiyecek/içecek (7), bitki (7) ve obje (7) metaforları kullandıkları görülmektedir.

Çalışıp çalışmama durumuna bakıldığında çalışanların, kadın ifadesini açıklarken ağırlık olarak obje (9) ve sembol (9) metaforlarını kullandıkları; çalışmayanların ise kadın ifadesini açıklarken ağırlık olarak bitki (11) metaforlarını kullandıkları görülmektedir.

Medeni duruma göre bakıldığında genel olarak kadın ifadesi evliler tarafından en çok obje (11) metaforları ile açıklanmıştır. Bekarların kadın ifadesi için kullandıkları metaforların başında bitki (7) gelmektedir. Diğer (dul) kategorisinde yer alanların kadın ifadesi için kullandıkları metaforların başında yaşam unsuru (2) gelmektedir.

Yaş gruplarına ayrıştırılmış olarak bakıldığında ise, 20 yaş altında bulunanlar kadın ifadesini en çok bitki (3) metaforları ile açıklamıştır. 20'li yaşlarda olanlar kadın ifadesini ağırlıklı olarak bitki (4), obje (4) ve doğa (4) metaforları ile; 30'lu yaşlarda olanlar en çok obje (4) metaforları ile; 40'li yaşlarda olanlar ağırlıklı olarak yiyecek/içecek (6) metaforları; 50'li yaşlarda olanlar obje (4) ve yaşam unsurları (4) metaforları; 60'lı yaşlarda olanlar yiyecek/içecek (1), bitki (1), sembol (1), doğa (1), yaşam unsurları (1) ve rol (1) metaforları ve 70'li yaşlarda olanlar da bitki (1) ve yaşam unsurları (1) metaforları üzerinden açıklamışlardır.

Çalışmada her bir katılımcının kadın ve erkek kavramını açıklamak üzere kullandığı metaforlar, 9 ana metaforik kategori altında toplanmış ve katılımcıların demografik özellikleri göz önünde bulundurularak analiz edilmiştir. Ortaya çıkan temel sonuç; katılımcıların demografik özellikleri ve metaforik ana kategoriler farklılaşsa bile (rol, sembol, bitki, hayvan...) metaforik ifadeler için verilmiş olan açıklamalar (kadın... gibidir, çünkü...) incelendiğinde,

katılımcıların kadın kavramına ilişkin temel algılarının, aşağıdaki nitelikler üzerinden şekillendiğidir.

*Kırılgan

“Kadın çiçek gibidir. Çünkü hoştur, kırılgandır, hemen solabilir fakat kokusu ile insanları mest eder” (Kadın, Çalışmayan, Lise Mezunu, Dul, 72 Yaş)

“Kadın pamuk gibidir. Çünkü narindir, beyazdır, saftır, parçalanması çok kolaydır. Savunmasızdır, güçsüzdür ama pamuk ıslanırsa sertleşir, kadını da ağırlarlarda karşılarında kimse duramaz” (Kadın, Çalışmayan, Bekar, Lise, 19 Yaş)

* ilgiye ve Bakıma Muhtaç

“Kadın çiçek gibidir. Çünkü bakarsan verimli olur, sevgi verir, gül verir; bakmazsan solar, ölür, yaşlanır” (Kadın, Çalışmayan, Lise, Evli, 42 Yaş)

“Kadın çiçek gibidir. Çünkü sürekli ilgi ister, bakım ister ve çiçek gibi hassastır ve her kadın çiçek gibi kendine özel ve güzeldir” (Kadın, Çalışmayan, Lise, Bekar, 22 Yaş)

“Kadın çiçek gibidir. Bakarsan güzelleşir, bakmazsan ölür” (Kadın, Çalışmayan, Evli, Lise, 54 Yaş)

“Kadın ağaç gibidir. Çünkü ağaca bakıldıkça, sulandıkça meyve verir, dalları yeşerir” (Kadın, Çalışmayan, Evli, Lise, 21 Yaş)

“Kadın çiçek gibidir. Çünkü, nasıl bir çiçeği ihmal edip suyunu toprağını değiştirmeszen solar gider, oysaki tam tersi ilgilenmiş olsan her zaman canlıdır, gürdür, her zaman verimlidir” (Erkek, Çalışan, Evli, ilkokul, 40 Yaş)

* Edilgen ve Bağımlı

“Kadın biblo gibidir. Çünkü biblonun belirli aralarla tozunu almanız gerekir. O güzel görüntüsü hep göz alıcı olsun. En güzel yere koymalısınız ki baktıkça mutlu olmalısınız. Kadına da hak ettiği değeri vermelisiniz ve ruhuna hitap etmelisiniz ki evi, evliliği ve çocuk yetiştirmeyi görev değil hayatı olarak, isteyerek yürütebilsin” (Kadın, Çalışan, Evli, Üniversite, 43 Yaş)

“Kadın robot gibidir. Çünkü erkekler gel der gelir git der gider” (Kadın, Çalışan, Evli, ilkokul, 46 Yaş)

“Kadın su gibidir. Çünkü nereye yön verirsen oraya akar” (Kadın, Çalışmayan, Dul, Lise, 47 Yaş)

*Karmaşık ve Anlaşılması Zor

“Kadın zor bir sınav gibidir. Çünkü onu anlaşılır kılmak ve basitleştirmek için çok çalışmak gerekir” (Erkek, Çalışan, Bekar, Üniversite, 33 Yaş)

“Kadın kitap gibidir. Çünkü herkes okuyamaz, okunmasının bilinmesi lazım. Okuyana göre de değişir” (Erkek, Çalışmayan, Evli, Lise, 55 Yaş)

“Kadın müzik aleti gibidir. Çünkü çalabilmek için notaları iyi bilmeniz gerekir” (Erkek, Çalışan, Bekar, Lise, 39 Yaş)

“Kadın karmaşık bir bulmaca gibidir. Çünkü hiçbir şekilde onu anlayamazsın” (Kadın, Çalışan, Bekar, Üniversite, 25 Yaş)

*Özgeci

“Kadın mum gibidir. Çünkü aydınlatır ama erir” (Kadın, Bekar, Çalışmayan, Üniversite, 20 Yaş)

“Kadın anne gibidir. Çünkü özverilidir” (Kadın, Çalışmayan, Evli, ilkokul, 60 Yaş)

*Mutluluk Vermesi Beklenen

“Kadın hayat gibidir. Çünkü erkeklere hayat verir, huzur ve mutluluk verir” (Erkek, Çalışan, Evli, Ortaokul, 55 Yaş)

“Kadın kelebek gibidir. Çünkü gülcükleri ve fedakarlığı ile etrafına huzur ve mutluluk verir. Aynı zamanda karşısındaki insana enerjisi ile mutluluk bağımlı kurar” (Erkek, Çalışmayan, Bekar, Üniversite, 22 Yaş)

“Kadın çiçek gibidir. Çünkü çiçeğe bakarak ve onu sulayarak onun bulunduğu ortama güzellik katmasına vesile olunur. Kadınlara da bu şekilde istenilenleri verdiğiniz zaman hayata dair güzellikler katacağımızı görürüz” (Erkek, Çalışmayan, Bekar, Lise, 21 Yaş)

*Çalışkan ve Sorumluluk Sahibi

“Kadın makine gibidir. Çünkü sorumluluğu çoktur” (Kadın, Çalışan, Evli, ilkokul, 39 Yaş)

“Kadın saat gibidir. Çünkü devamlı çalışır” (Erkek, Çalışan, Evli, Lise, 36. Yaş)

“Kadın hareket gibidir. Çünkü doğurganlık, çalışkanlık, yönetim özelliği ile anaçtır” (Kadın, Çalışmayan, Evli, Üniversite, 69. Yaş)

*Yaşamın Devamlılığını Sağlayan

“Kadın ekmek su gibidir. Çünkü hayat onlarsız devam etmez”(Erkek, Çalışan, Evli, Üniversite, 45 Yaş)

“Kadın su gibidir. Çünkü içtikçe yaşam verir” (Erkek, Çalışan, Evli, Ön Lisans, 54 Yaş)

“Kadın güneş gibidir. Güneş tüm canlılar için hayat kaynağıdır. Bir de denizin sonunda batarken ki görüntüsü güzeldir” (Kadın, Çalışan, Evli, Üniversite, 31 Yaş)

“Kadın her şey gibidir. Çünkü eş, anne, her şeyi toparlayıcı ve yaratıcıdır” (Kadın, Çalışan, Evli, ilkokul, 45 Yaş)

Tablo: 3- Tüm Katılımcıların Erkek Kavramına İlişkin Kullandıkları Metaforlar

Grup		n	%	Grup		n	%	Grup		n	%
Sembol	Ateş	1	0,07	Objeye	Baş tacı	1	0,05	Hayvan	Akrep	1	0,09
	Şiir	1	0,07		Bıçak	1	0,05		Amip	1	0,09
	Park yeri	1	0,07		Cam	1	0,05		Aslan	3	0,27
	Virgül	1	0,07		Durmuş saat	1	0,05		Ayı	1	0,09
	Vize sınavı	1	0,07		Ham altın	1	0,05		Köpek	1	0,09
	Wi-fi	1	0,07		Kibrit	1	0,05		Midye	1	0,09
	Düz bir metin	1	0,07		Kumanda	1	0,05		Öküz	2	0,18
	Evin çatısı/damı	2	0,14		Kurulu robot	1	0,05		Yaban domuzu	1	0,09
	Evin direği	2	0,14		Metal eşya	1	0,05		Toplam	11	100,00
	Evim	1	0,07		Oduun	6	0,30		Adam	1	0,04
	Yaratık	1	0,07		Otomobil	1	0,05		Baba	4	0,17
	Azrail	1	0,07		Parfüm	1	0,05		Aile bireyi	1	0,04
	Toplam	14	100,00		Saat	1	0,05		Çocuk	7	0,30
	Doğa	Buz	1		0,06	Sünger	1		0,05	Diktatör	1
Çamur		1	0,06	Balon	1	0,05	Erkek	1	0,04		
Dağ		5	0,29	Toplam	20	100,00	Hamal	1	0,04		
Deniz		1	0,06	Bitki	Ağaç	2	0,33	Gemi kaptanı	1	0,04	
Gece		2	0,12		Çınar	2	0,33	Reis	1	0,04	
Kar fırtınası		1	0,06		Çiçek	1	0,17	Rehber	2	0,09	
Kasırğa		1	0,06		Gül	1	0,17	Yönetici	1	0,04	
Taş		2	0,12		Toplam	6	100,00	Savaşçı	1	0,04	
Toprak		1	0,06		Yaşam unsurları	İlkel Beyin	1	0,25	Göçebe	1	0,04
Yağmur		1	0,06	Kalp		1	0,25	Toplam	23	100,00	
Akan su		1	0,06	Omurga		1	0,25	Yumurta	1	0,50	

Soyut	Toplam	17	100,00		Su	1	0,25		Rakı	1	0,50
	Sevgi	1	0,50		Toplam	4	100,00		Toplam	2	100,00
	İktidar	1	0,50								
	Toplam	2	100,00								

Katılımcılar üzerinde hiçbir kategorisel ayırım yapmadan toplam katılımcıların erkek ifadesini açıklarken ağırlıklı olarak rol (23) metaforlarını kullandığı, bunu sırasıyla obje (20), doğa (17), sembol (14), hayvan (11), bitki (6), yaşam unsurları (4), yiyecek/içecek (2) ve soyut (2) metaforları izlemiştir. Erkek ifadesi için kullanılan metaforların cinsiyet, çalışıp çalışmama durumu, medeni durum, yaş ve eğitim kategorilerine göre ayırdığımızda ortaya şu şekilde bir durum çıkmaktadır:

Cinsiyet ayırımına göre kadınların erkek ifadesini açıklarken kullandıkları metaforların başında rol (11) ve obje (11) metaforları gelmektedir. Erkeklerin erkek ifadesini açıklarken kullandıkları metaforlar içerisinde ağırlıklı olan rol (12) metaforları bulunmaktadır.

Çalışıp çalışmama durumuna göre bakıldığında çalışanların erkek ifadesi için kullandıkları metaforların başında doğa (13) ve rol (13) metaforları gelmektedir. Çalışmayanların erkek ifadesinin açıklarken kullandıkları ağırlıklı metaforlar obje (10) ve rol (10) metaforlarıdır.

Medeni duruma göre bakıldığında evlilerin erkek ifadesini ağırlıklı olarak rol (18) metaforları ile açıkladıkları görülmektedir. Bekarların erkek ifadesi için kullandıkları metaforların başında doğa (7) metaforları gelmektedir. Diğer (dul) kategorisinde bulunanların en çok kullandıkları metaforlar bitki (2)'dir.

Yaş gruplarına ayrıştırılmış olarak bakıldığında ise, 20 yaşın altında bulunanlar erkek ifadesini en çok obje (2) metaforları ile açıklamıştır. 20'li yaşlarda olanlar erkek ifadesini ağırlıklı olarak sembol (4), obje (4), doğa (4) ve rol (4) metaforları; 30'lu yaşlarda olanlar en çok doğa (4) metaforları, 40'li yaşlarda olanlar ağırlıklı olarak doğa (7), rol (7) metaforları üzerinden, 50'li yaşlarda olanlar obje (5) metaforları üzerinden, 60'lı yaşlarda olanlar rol (4) metaforları üzerinden ve 70'li yaşlarda olanlar da bitki (1) ve rol (1) metaforları üzerinden açıklamışlardır.

Eğitim durumlarına göre ayrıştırılmış olarak bakıldığında ise, okuryazar olanlar erkek ifadesini açıklarken en çok hayvan (1) metaforlarını; ilkökul derecesine sahip olanlar rol (4) metaforlarını; ortaokul derecesine sahip olanlar rol (3) metaforlarını, lise derecesine sahip olanlar bitki (7), obje (7) metaforlarını; üniversite derecesine sahip olanlar doğa (9), rol (9) metaforlarını; diğer kategorisinde bulunanlar obje (4) metaforlarını kullanmışlardır.

Çalışmada her bir katılımcının kadın ve erkek kavramını açıklamak üzere kullandığı metaforlar, 9 ana metaforik kategori altında toplanmış ve katılımcıların demografik özellikleri göz önünde bulundurularak analiz edilmiştir. Ortaya çıkan temel sonuç; katılımcıların demografik özellikleri ve metaforik ana kategoriler farklılaşsa bile (rol, sembol, bitki, hayvan...) metaforik ifadeler için verilmiş olan açıklamalar (erkek... gibidir, çünkü...) incelendiğinde, katılımcıların erkek kavramına ilişkin temel algılarının, aşağıdaki nitelikler üzerinden şekillendiğidir.

*Etken-Yöneten-Yönlendiren

“Erkek çocuk gibidir. Çünkü onun istek ve arzularına göre hayatınızı sürdürürseniz O da sizi mutlu etmeye çalışır” (Kadın, Çalışan, Evli, Üniversite, 43 Yaş)

“Erkek yönetici gibidir. Çünkü yönetme özelliği verilmiştir” (Kadın, Çalışmayan, Evli, Üniversite, 69 Yaş)

“Erkek bir geminin kaptanı gibidir. Çünkü her şeyin hemen hemen dümenini çeviren, yönetendir genelde. Herhangi bir konuda danışılır, fikri alınır yani yönetici misali. Tabii ki bu karşılıklı fikir alışverişi şeklinde de olabilir” (Erkek, Çalışan, Evli, ilkokul, 40 Yaş)

“Erkek rehber gibidir. Çünkü hayatta doğru yönü tespit etmek için bir rehber ihtiyacı vardır” (Erkek, Çalışan, Evli, Üniversite, 45 Yaş)

“Erkek kumanda gibidir. Çünkü yönlendirmeye müsaittir” (Erkek, Çalışmayan, Evli, Lise, 55 Yaş)

*Koruyucu-Kollayıcı- Sahiplenici

“Erkek dağ gibidir. Çünkü sahiplenici, koruyucu, kollayıcı olduğu için” (Erkek, Çalışan, Bekar, Lise, 28 Yaş)

“Erkek dağ gibidir. Çünkü hep korur, kollar, sever, sevecendir, her zaman eşi ve çocukları için fedakarlık yapar. Onun külü bile yeter etrafını ısıtmak için. Onlar olmasa kadın olmanın ne anlamı var” (Kadın, Çalışan, Evli, Lise, 43 Yaş)

“Erkek bir evin damı gemidir. Çünkü sapsağlam durmakla eşdeğer tutulmaktadır. Koruyan, kollayan figürüne sahiptir, evin olmazsa olmazıdır. Aslında unutulmuş nokta ise damın da damlatabildiği gerçeğidir” (Kadın, Çalışmayan, Bekar, Üniversite, 23 Yaş)

“Erkek baba gibidir. Çünkü koruyucu olması gerekir” (Erkek, Çalışmayan, Evli, Üniversite, 58 Yaş)

“Erkek baba gibidir. Çünkü insana sahip çıkar” (Kadın, Çalışmayan, Evli, Lise, 21 Yaş)

*Mücadeleci

“Erkek akan su gibidir. Çünkü erkek hayatın bir şekilde ilerlemesi için önüne gelen tüm engelleri aşabilmek için her şeyi göze alabilen bir canlıdır. Aynı şekilde o da çevresine huzur ve mutluluk verebilen bir canlıdır” (Erkek, Çalışmayan, Bekar, Üniversite, 22 Yaş)

“Erkek savaşçı gibidir. Çünkü sevdikleri için yapamayacağı şey yoktur” (Erkek, Çalışan, Bekar, Lise, 22 Yaş)

* Ailesinin Sorumluluğunu Üstlenen

“Erkek evin babası gibidir. Çünkü evinin rızkını kazanır, ailesinin sorumluluğunu üstlenir” (Erkek, Çalışan, Evli, Ortaokul, 53 Yaş)

“Erkek aile babası gibidir. Çünkü ailesine, babasına, annesine bakan, çoluk çocuğuna bakan kişidir. Evin reisidir” (Kadın, Çalışmayan, Dul, İlkokul, 71 Yaş)

“Erkek reis gibidir. Çünkü evi idare eden odur” (Erkek, Çalışan, Evli, İlkokul, 36 Yaş)

* Mantıkla Hareket Eden- Duygularını Göstermeyen

“Erkek rehber gibidir. Çünkü olaylara mantıksal açıdan bakar, duygularını açığa vermez” (Erkek, Çalışan, Evli, Üniversite, 39 Yaş)

“Erkek gece gibidir. Çünkü duygularını belli edemez” (Erkek, Çalışan, Evli, Üniversite, 47 Yaş)

“Erkek taş gibidir. Çünkü düz ve serttir”(Kadın, Çalışan, Bekar, Üniversite, 39 Yaş)

“Erkek taş gibidir. Çünkü ancak onu anladıkça çözülür”(Kadın, Çalışan, Bekar, Ön Lisans, 25 Yaş)

* Fiziksel Güç Kullanabilen

“Erkek odun gibidir. Çünkü serttir, kabadır, emircidir, her şeyi ayağına bekler” (Kadın, Çalışmayan, Evli, Lise, 42 Yaş)

“Erkek bıçak gibidir. Çünkü işlevseldir ama zarar verebilir” (Kadın, Çalışmayan, Bekar, Üniversite, 20 Yaş)

“Erkek gül gibidir. Çünkü sevdiğine koklatır, sevmediğinin canını acıtır” (Kadın, Çalışmayan, Dul, Lise, 47 Yaş)

* Öngörülemez- Başına Buyruk

“Erkek kar fırtınası gibidir. Çünkü ne zaman geleceğini, ne kadar süreceğini ve kar kalınlığını önceden tahmin etmene imkan yoktur” (Erkek, Çalışan, Evli, Üniversite, 46 Yaş)

“Erkek kasırga gibidir. Çünkü ne zaman geleceği, nasıl geleceği belli değildir” (Erkek, Çalışan, Evli, Üniversite, 44 Yaş)

“Erkek yağmur gibidir. Çünkü bazen fazla yağar sel olur, az yağar kuraklığa neden olur, bazen de yeterince yağarsa etrafa bereket bolluk olur” (Kadın, Çalışan, Evli, Üniversite, 46 Yaş)

*Yüceltilen

“Erkek şişirilmiş balon gibidir. Çünkü kendisinde doğuştan olmayan yetenekler üzerine yüklenir ve toplum tarafından yüceltikçe şişer. Gerçek sorunlarla yüzleştğinde sıradan insan olduğunu hatırlar” (Erkek, Çalışmayan, Bekar, Doktora, 25 Yaş)

“Erkek durmuş bir saat gibidir. Çünkü kendini yaradılıştan üstün konumlandırır. Oysa hayatında ancak anlamlı bir kadın olduğunda doğruyu gösteren biyolojik moleküler bir şeydir” (Erkek, Çalışmayan, Evli, Üniversite, 53 Yaş)

“Erkek ailenin çınarı gibidir. Çünkü öğretilen o” (Kadın, Çalışmayan, Evli, Lise, 60 Yaş)

“Erkek erkek gibidir. Çünkü yapılacak herhangi bir tanımlama erkek denilen varlığı kısıtlayacaktır” (Erkek, Öğrenci, Bekar, Üniversite, 23 Yaş)

*İlgi isteyen

“Erkek çocuk gibidir. Çünkü kaç yaşında olursa olsun sevgi, şefkat bekler” (Kadın, Çalışmayan, Evli, Lise, 49 Yaş)

“Erkek çocuk gibidir. Çünkü ilgilenmezsen çocuk gibi küser” (Erkek, Çalışan, Evli, Üniversite, 33 Yaş)

*Bencil

“Erkek buz gibidir. Çünkü kendisi için yaşar, kendi his ve duyguları için yaşar. Bencil ve egoisttir” (Kadın, Çalışan, Bekar, Lise, 55 Yaş)

“Erkek diktatör gibidir. Çünkü her şeyin kendinin dediği gibi yapılmasını ister, egoisttir” (Kadın, Çalışmayan, Evli, ilkokul, 60 Yaş)

5. SONUÇ

Bu çalışma, toplumsal cinsiyet bağlamında kadın ve erkek kavramlarını tanımlamaktan ziyade, metaforlar yoluyla bu kavramların ne anlam ifade ettiğini

bir başka anlatımla nasıl algılandığını ortaya koymayı amaçlamıştır. Daha önce de ifade edildiği gibi, metafor bir algılama aracıdır ve metaforik düşünce genellikle bilinçdışıdır. Metaforlar, dünyayı algılayışımızı şekillendirir ve aynı zamanda insanların algılarına bağlı olarak gerçekleştirilecekleri davranışları belirler.

Buradan hareketle katılımcıların kadın ve erkek kavramlarına ilişkin kullandıkları metaforlar ve bu metaforları niçin kullandıklarına ilişkin açıklamalar incelenmiştir. Bu doğrultuda kadın kavramı ve dolayısıyla “kadın”; kırılgan, ilgiye ve bakıma muhtaç, edilgen ve bağımlı, karmaşık ve anlaşılması zor, özgeci, mutluluk vermesi beklenen, çalışkan ve sorumluluk sahibi ve yaşamın devamlılığını sağlayan olarak tanımlanmıştır. Erkek kavramı ve dolayısıyla “erkek” ise; etken-yöneten- yönlendiren, koruyucu-kollayıcı-sahiplenici, mücadeleci, ailesinin sorumluluğunu üstlenen, mantıkla hareket eden-duygularını göstermeyen, fiziksel güç kullanabilen, öngörülemez-başına buyruk, yüceltilen, ilgi isteyen ve bencil olarak tanımlanmıştır.

Açıklıkla söylemek gerekir ki, kadın ve erkeğin üzerinden tanımlandığı, yukarıda ifade edilen özellikler hiç de şaşırtıcı değildir. Bu çalışma kapsamında elde edilen veriler incelendiğinde, hayvan olarak erkek, aslan; kadın, kelebek gibidir; obje olarak kadın biblo; erkek kumanda gibidir; yani kadın erkeğe göre daha narin, daha güçsüz, korunmaya ve kollanmaya ihtiyaç duyan, fedakar, özverili; erkek ise güçlü, koruyan ve kollayan, mücadele edendir. Fine (2011:28-29), bu tür nitelendirmeleri örtük çağrışımlar olarak adlandırmış ve zihnin örtük çağrışımlarının karmaşık ve son derece iyi düzenlenmiş bir bağlantı ağı olarak düşünülebileceğini ifade etmiştir. Zihnin örtük çağrışımları nesne, insan, kavram, his, kendi benliğiniz, hedefler, amaçlar ve davranışların temsillerini bir araya getirir. Bu bağlantıların her birinin gücü, geçmiş deneyimlere ve mevcut bağlama dayanır. Bu örtük çağrışımların nedeni, bu çağrışımları öğrenmenin aynı zamanda farkındalık, niyet ve kontrol ihtiyacı olmaksızın gerçekleşen bir süreç olmasıdır.

Bu örtük çağrışımlar, temelinde basmakalıp düşüncelerle ilişkilidir ve toplumsal cinsiyete dair basmakalıp düşünceler kadın ve erkelerin algılanışını ve değerlendirilişini şekillendirir. Bu bağlamda basmakalıp düşünceler, kadınların ve erkeklerin kendilerine yönelik gerçekleştirilen davranışların özellikle toplumsal cinsiyetçi biçimde gerçekleşmesine dair birer şekillendiricidir ve davranışların da temelini oluşturur. Örneğin, “Bilişsel Gelişim Teorisi”ne göre, çocuklar toplumsal cinsiyete ilişkin basmakalıp (stereotyping) bakış açılarını, etraflarından gördükleri ve duydukları sayesinde geliştirir. Bu bağlamda oluşan kendini algılayış biçimleri, bireylerin bu algılara uygun davranışlar göstermesi

eğilimini doğurur. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyetçi basmakalıp düşünceler, öğrenme yoluyla devamlılık sağlayarak kendini tekrar etmeye devam eder.

Sonuç olarak bu çalışmada dikkat çeken unsurlardan biri, katılımcıların demografik özelliklerinden bağımsız olarak yani cinsiyetlerinden, medeni durumlarından, çalışıp çalışmamalarından, yaşlarından ve eğitim durumlarından bağımsız olarak kadın ve erkeğe yönelik yaptıkları değerlendirmelerde öğrenilmiş olan toplumsal cinsiyetçi bakış açısının ve basmakalıp düşüncelerin etkisi altında kaldığıdır. Bir diğer dikkat çeken nokta ise, kadınların da erkeklerin de toplumsal cinsiyetçi rollere ilişkin kabullenmişlikleridir. Dolayısıyla bu roller üzerinden düzenlenen ve işleyen toplumsal yapılar, kadın ve erkeğe ilişkin var olan basmakalıp düşüncenin varlığını devam ettirmesine ve kendini yeniden üretmesine aracılık etmektedir.

Bu çalışma kullanılan yöntem, ele aldığı örneklem ve örneklem hacmi nedeniyle Türkiye geneli için bir genelleme yapma amacı taşımamaktadır. Bu nedenle sonuçların değerlendirilmesinde bu hususun göz önünde tutulması gerekmektedir. Çalışmada metafor yöntemi kullanılması nedeniyle, istatistiksel olarak bir test yapma amacı da bulunmamaktadır. Bununla birlikte örneklem büyüklüğü ve geliştirilen veri toplama formu nedeniyle katılımcıların kullandıkları metaforlar ile demografik değişkenler arasında istatistiksel olarak ilişki ya da farklılık olup olmadığı test edilmemiştir. Bulgular betimleyici olarak frekanslar üzerinden özetlenmeye çalışılmıştır. Sonraki çalışmalarda çalışmanın örneklemini Türkiye geneline yayılarak ve örneklem hacmi büyütülerek, bulguların varsayımları sağlaması koşuluyla, istatistiksel testler yapılabilir ve sonuçlar Türkiye geneli için genellenebilir.

KAYNAKÇA

Başarır, Fatma ve Mediha Sarı (2015), “Kadın Akademisyenlerin Kadın Akademisyen Olmaya İlişkin Algılarının Metafor Yoluyla İncelenmesi”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 5 (1): 41-51.

Bussey, Kay ve Albert Bandura (1999), “Social Cognitive Theory of Gender Development and Differentiation”, *Psychological Review*, 106: 676-713.

Bem, Sandra Ruth Lipsitz (1983), “Gender Schema Theory and Its Implications for Child Development: Raising Gender-Aschematic Children in a Gender-

Schematic Society”, Science: Journal of Women in Culture and Society, 8 (4): 598-616.

Bora, Aksu ve İlknur Üstün (2005), Sıcak Aile Ortamı: Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler (İstanbul: TESEV Yayınları).

Connell, Raewyn (1998), Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika (İstanbul: Ayrıntı Yayınları) (Çev. Cem Soydemir).

Dedeoğlu, Saniye (2000), “Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye’de Aile ve Kadın Emegi”, Toplum ve Bilim, 86: 139-170.

Dökmen, Zehra, Y (2014), Toplumsal Cinsiyet, Sosyal Psikolojik Açıklamalar (İstanbul: Remzi Kitabevi).

Demir, Gökhan Yavuz (2015), “Metafora Dönüş”, Lakoff George ve Mark Johnson (Der.), Metaforlar Hayat, Anlam ve Dil (İstanbul: İthaki Yayınları) (Çev. Gökhan Demir Yavuz).

Eraslan, Levent (2011), “Sosyolojik Metaforlar”, Akademik Bakış Dergisi, 27: 1-22.

Fine, Cordelia (2011), Toplumsal Cinsiyet Yanılsaması (İstanbul: Sel Yayıncılık) (Çev. Kıvanç Tanrıyar).

George, Lakoff ve Mark Johnson (2015), Metaforlar Hayat, Anlam ve Dil (İstanbul: İthaki Yayınları) (Çev. Gökhan Yavuz Demir).

Giddens, Anthony (2008), Sosyoloji (İstanbul: Kırmızı Yayınları) (Yayına Hazırlayan Cemal Güzel).

Gülay, Aslan (2015), “A Metaphoric Analysis Regarding Gender Perceptions of Preservice Teachers”, Eğitim ve Bilim, 40 (181): 363-384

Hegstrom, Jane ve Joyce McCarl-Nielsen (2002), “Gebder and Metaphor: Descriptions of Familial Persons”, Discourse Processes, 33 (3): 219-234

Mill, Maura J, Satoris S Culbertson, Ann H. Huffman ve Angela R. Connell (2012), “Assessing Gender Biases: Development and Initial Validation of the Gender Role, Stereotypes Scale”, Gender in Management: An International Journal, 27(8): 520-540.

Nikitina, Larisa ve Fumitaka Fruoka (2008), ““A language teacher is like...”: Examining Malaysian Students’ Perceptions of Language Teachers Through Metaphor Analysis”, Electronic Journal of Foreign Language Teaching, 5 (2): 192-205.

Özkazanç, Alev (2010), “Kadını Görmeyen Bilim ve Sağlık Politikaları”, II. Kadın Hekimlik ve Kadın Sağlığı Kongresi Kitabı: 16-22, (Ankara: Başak Matbacılık).

Paynter, Kelly. C. (2011) Gender Streotypes and Representation of Female Characters in Children Picture Books, Liberty University, A Dissertation Presented to The Fxulty of the School of Education for the Degree Doctor of Education.

Postman, Neil (1996), The End of Education: Redefining the Value of School (New York: Vintage Books). <http://brilliant-learning.com/wp-content/uploads/downloads/2013/04/Neil-Postman-The-End-of-Education.pdf> (31.07.2015)

TDK (2015),

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.55c45f5f032238.6291859 (07.08.2015).

Van Engen, Robert B (2008), “Metaphor: A Multifaceted Literary Device Used by Morgan and Weick to Describe Organisations”, Emerging Leadership Journeys, 1(1): 39-51.

Williams, Raymond (2005), Anahtar Sözcükler: Kültür ve Toplumun Söz Varlığı (İstanbul: İletişim Yayınları) (Çev. Savaş Kılıç).

Wharton, Amy.S. (2008). Sociology of Gender: An Introduction to Theory and Research (United Kingdom: Blackwell Publishing).